

8.3.2006

Dnro 2219/4/05

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

ESITUTKINNAN PÄÄTÖKSEN PERUSTELUT

1 KANTELU

Kantelija arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle 27.7.2005 osoittamassaan kirjeessä Helsingin kihlakunnan poliisiviranomaisten menettelyä esitutkinnan toimittamista koskevassa asiassa.

Kantelijan mukaan hänen asiassaan tehty kunnianloukkausrikosta koskeva esitutkinta oli suoritettu puutteellisesti ja sen päättämistä koskeva päätös oli perusteltu virheellisesti.

- - -

3 RATKAISU

Käsitykseni mukaan esitutkinnassa tutkinnanjohtajana toimineen komisarion menettelyä päättää asian esitutkinta voidaan pitää esitutkintalain 5 §:stä ilmenevien esitutkinnan tavoitteiden kannalta kritiikille alttiina.

Perustelen ratkaisuani seuraavasti.

3.1 Poliisille tehty tutkintapyyntö

Kantelija teki 27.6.2005 Espoon kihlakunnan poliisilaitokselle rikosilmoituksen epäilemästään kunnianloukkauksesta. Kantelijaa kuulusteltiin ilmoituksentekoajankohtana asianomistajan asemassa, ja hänen kuulustelukertomuksensa lähetettiin epäillyn rikoksen tapahtumapaikan perusteella Helsingin kihlakunnan poliisilaitokselle, josta asiassa kirjattiin ilmoitus - - -. Asian tutkinnanjohtajaksi määrättiin komisario ja tutkijaksi ylikonstaapeli, molemmat Pasilan poliisipiiristä.

Poliisille tehdyssä tutkintapyyntöä oli kysymys siitä, että kantelija oli saanut työnantajansa edustajana toimineen talouspäällikön allekirjoittaman ns. laajan työtodistuksen, johon merkitään työsuhteen kestoajan ja työtehtävien laadun lisäksi työsuhteen päättymisen syy sekä arvio työntekijän työtaidosta ja käytöksestä. Kantelijan työtaito ja käytös oli arvioitu työtodistuksessa kiitettäväksi.

Sittemmin kantelijalle ilmeni, että työtodistuksen allekirjoittanut talouspäällikkö oli antanut hänestä tietoja, jotka olivat vastakkaisia työtodistuksesta ilmenevän kantelijaa koskevan arvolauseen kanssa. Kantelija oli kuullut myöhemmässä työhönottotilanteessa, että talouspäällikkö oli sanonut häntä aloitekyvyttömäksi ja arvaamattomaksi. Lisäksi talouspäällikkö oli sanonut kantelijan tehneen virheitä sekä aiheuttaneen henkilöstiriitoja entisessä työpaikassaan.

Kantelijan käsityksen mukaan hänestä oli tahallisesti annettu virheellisiä tietoja. Kantelija perusteli käsitystään kerrotulla työtodistuksessa olevalla myönteisellä arviolla.

Asian esitutkinta päätettiin 29.6.2005 komisarion tekemällä päätöksellä. Päätöksessä katsottiin, että asiassa ei ollut syytä epäillä rikosta.

Komisario perusteli päätöstään mm. seuraavasti:

"Kantelijan käsityksen mukaan kyseinen suullinen arvio hänestä on virheellinen ja luonteeltaan hänestä päinvastainen kuin hänestä saman ihmisen toimesta aiemmin annettu kirjallinen, kiitettävän maininnoin kirjoitettu työtodistus. - - - talouspäällikön työnantajana ja kantelijan esimiehenä antama työtodistus on muodollisesti OK ja asianmukainen. Se sisältää myös maininnan paitsi työsuhteen päättymisen syystä myös arvion työntekijän – kantelijan - työtaidosta ja käytöksestä. Molemmat arvioidaan kiitettäväksi. Ottamatta lainkaan kantaa siihen millaisia taitoja ja käytöstä tutkintapyyntöön tekijä työsuhteessaan todella on osoittanut – hyviä tai huonoja - on todettava, että liki maantapa on kirjoittaa kyseinen todistus positiivisin arvosanoin.

Talouspäällikkö on suunnannut suullisen, kantelijan kannalta negatiivisen luonnehdinnan ja arvion toisen yrityksen edustajalle – ei kantelijalle. Kyse on ollut kahden työnantajan keskinäisestä ja luottamuksellisestakin keskustelusta ja vallankin talouspäällikön informaatiosta kolmannelle osapuolelle siitä, millainen työntekijä kantelija talouspäällikön mukaan on ja on ollut. Tällainenkin menettely on työntekijän valintatilanteessa varsin yleistä. Niin ikään on yleistä ja edellä kerrotusta syystä ymmärrettävää, että kirjallinen ja suullinen arvio silloin tällöin poikkeavat toisistaan.

Suoritetun esitutkinnan perusteella ei ole havaittavissa merkkejä siitä, että talouspäällikkö olisi lausunut negatiivisen arvionsa tahallaan ts. tietäen, että kantelija oikeasti olisikin kiitettävä töissään. Se, onko työntekijä hyvä vai huono vai sillä välillä, on lopulta subjektiivinen arvio - objektiivista totuutta on vaikea kulloinkin löytää. Talouspäällikkö on antanut lausuntonsa, kun sitä on häneltä pyydetty. Häneltä on pyydetty nimenomaan omaa, subjektiivista arviota työntekijästä. Esimiehen kannalta on tietenkin kiusallista ja uskottavuuttakin nakertavaa, jos hänen arvionsa – kirjallinen ja suullinen - poikkeavat merkittävästi toisistaan. Tapauksessa ei ole siis syytä epäillä kunnianloukkausrikosta."

Kantelijaa oli kuulusteltu esitutkinnassa asianomistajana. Muita

esitutkintatoimenpiteitä ennen esitutkinnan päättämistä asiassa ei ollut tehty. Esitutkinta-aineisto käsitti edellä mainitun kuulustelukertomuksen lisäksi kantelijan poliisille toimittaman 1.5.2004 päivätyn työsopimuksen ja 12.9.2004 päivätyn työtodistuksen.

3.2

Komisarion selvitys

Komisario kertoo kantelun johdosta antamassaan selvityksessä, että hän oli mielestään lainsäädännön ja oikeuskäytännön mukaisesti selvittänyt, milloin esitutkinta esitutkintalain 2 §:n perusteella voidaan aloittaa ja milloin sitä voidaan käydä. Komisario toteaa, että kun perusteltua rikosepäilyä ei enää ole, on tutkinta päätettävä. Komisario kertoo päätyneensä kantelijaa koskevassa asiassa mainitunlaiseen ratkaisuun.

Komisario kertoo edelleen, että hän oli arvioinut, että ei ollut enää syytä epäillä työtodistuksen kirjoittamisen yhteydessä ja myöhemminkään tapahtuneen lainvastaisuuksia ja etenkin kunnianloukkausrikosta. Komisario kertoo päätyneensä ratkaisuun tutustumalla kantelijan toimittamiin asiakirjoihin ja hänen kuulusteluunsa.

Komisario katsoo toimineensa hänelle tutkinnanjohtajana kuuluvan harkintavaltansa puitteissa päättäessään esitutkinnan sekä pitää päätöstään riittävänä sekä riittävästi ja laajasti perusteltuna.

3.3

Poliisilaitoksen lausunto

Helsingin kihlakunnan poliisipäällikön antamassa lausunnossa yhdytään komisarion selvityksestä ilmenevään yleiseen esitutkinnan aloittamista jatkamista ja päättämistä koskevaan oikeudelliseen arviointiin.

Lausunnossa todetaan kuitenkin, että Helsingin kihlakunnan poliisilaitos ei yhdy kaikilta osin komisarion tekemään päätökseen olla jatkamatta tutkintaa ja olla saattamatta sitä syyteharkintaan.

Lausunnossa esitettyä näkemystä perustellaan sillä, että komisario on lausunut päätöksessään: *"Suoritettuna esitutkinnan perusteella ei ole havaittavissa merkkejä siitä, että talouspäälikkö olisi lausunut negatiivisen arvionsa tahallaan ts. tietäen, että kantelija oikeasti olisikin kiitettävä töissään."* Lausunnon mukaan komisarion esittämä arvio perustuu vain kantelijan kuulusteluun, koska muita tutkintatoimenpiteitä ei ilmeisesti ollut suoritettu.

Lausunnossa todetaan edelleen seuraavaa: *"Koska esitutkintaa voidaan suorittaa vain, jos on syytä epäillä rikosta, komisarion maininta suoritettuna esitutkinnasta viittaa siihen, että asiassa on jossain vaiheessa ollut syytä epäillä rikosta. Samaan viittaa myös maininta, että ei ole enää [kurs.] syytä epäillä työtodistuksen yhteydessä ja myöhemminkään tapahtuneen lainvastaisuuksia ja etenkin kunnianloukkausrikosta. Koska kantelijan kuulustelun lisäksi muita esitutkintatoimenpiteitä ei nähtävästi ollut suoritettu, Komisarion toteamus, ettei tutkinnan jälkeen enää ole syytä epäillä rikosta,*

tarkoittanee sitä, että kantelijan kuulustelussa olisi tullut ilmi jotain, mikä on poistanut epäilyn rikoksesta. Tutkinnanlopettamispäätöksessä tätä ei kuitenkaan ole millään tavalla käsitelty.

Perustellessaan päätöstään sillä, että on liki maantapa kirjoittaa työtodistus positiivisin arvosanoin, komisario näyttää pitäneen selviönä, että kantelijan työtodistus on vähintään liioiteltu. Hän näyttää jättäneen huomiotta sen, ettei työtodistuksen positiivisuuden tarvitse olla liioiteltua, vaan se voi perustua tosiasioihinkin. Päätöksessään komisario ei ole millään tavoin selvittänyt, mihin konkreettisiin seikkoihin perustuen hän on katsonut kantelijasta kirjoitetun työtodistuksen olevan tosiasioita vastaamaton ja millä perusteella hän on pitänyt taluspäällikön A:lle [kantelijaa työhönottotilanteessa haastatellut henkilö] kertomia asioita todempina.

Kantelijan kannan puolesta puhuu myös se, että keskustellessaan taluspäällikön ja talouskoordinaattorin kanssa työpaikan ongelmista [käy ilmi kantelijan kuulustelukertomuksesta] kumpikaan ei ollut hänelle maininnut mitään taluspäällikön myöhemmin A:lle kertomista asioista eikä hän ole sellaisista muutoinkaan tullut tietoiseksi. Suoritettussa tutkinnassa eli kantelijan kuulustelussa ei muutoinkaan ole tullut ilmi mitään, mikä puhuisi sen puolesta, että kantelijan työtodistus olisi perusteeton."

Lausunnon mukaan Helsingin kihlakunnan poliisilaitos katsoi, että taluspäällikön suullisesti antamien tietojen perusteita olisi tullut vielä selvittää kuulemalla ainakin taluspäällikköä ja talouskoordinaattoria, joilta olisi ollut mahdollista saada lisäselvyyttä taluspäällikön työtodistukseen kirjoittamien ja A:lle suullisesti kertomien seikkojen väliseen ristiriitaan. Talouskoordinaattori olisi lisäksi voinut selvittää kantelijan tosiasiallista työssä käyttäytymistä ja menestymistä siinä.

3.4

Oikeusohjeet

Esitutkintalain 2 §:n mukaan poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty.

Esitutkintalain 5 §:n mukaan esitutkinnassa tulee selvittää mm. rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, ketkä ovat asianosaisia ja muut syytteestä päättämistä varten tarvittavat seikat (1 kohta).

Rikoslain 24 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan se, joka esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa (1 kohta), taikka muuten kuin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla halventaa toista (2 kohta), on tuomittava kunnianloukkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

3.5

Kannanotto

Asiaa koskevan esitutkimateriaalin perusteella on tehtävissä johtopäätös, että kantelija pitää hänestä suullisesti esitettyjä tietoja virheellisinä ja vetoaa kirjalliseen työtodistukseen näyttönä.

Koska komisario on perustellut päätöksensä vetoamalla työtodistusten yleiseen myönteisyyteen, on esitutkinnassa nähdäkseni jäänyt kysymys kantelijan entisen esimiehen suullisesti antamien tietojen mahdollisesta paikkansapitämättömyydestä ja sen rikosoikeudellisesta arvioinnista käsittelemättä. Työnantajalla on toki vapaus muodostaa mielipiteensä työntekijästä, mutta ainakin selvästi paikkansa pitämättömien tietojen antaminen saattaa olla rikosoikeudellisestikin ongelmallista.

Toisaalta ymmärrän komisarion selvityksessään esittämän näkemyksen, joka käsitykseni mukaan perustuu siihen lähtökohtaan, ettei työntekijän liiallinen kehuminen työtodistuksessa ja myöhemmin "rehellisen" mielipiteen ilmaiseminen henkilökohtaisessa keskustelussa ole rangaistavaa. Toisaalta on huomattava, että myös työtodistuksessa tarkoituksellisesti esitetyt virheelliset tiedot voivat tulla niin ikään rikosoikeudellisesti arvioitavaksi. Komisarion esittämä "liki maan tapa" positiivisten työtodistusten kirjoittamisessa ei kuitenkaan tarkoittane, että työtodistuksessa tietoisesti valehdeltaisiin.

Tässä tapauksessa kantelija on esitutkinnassa esittänyt väitteen, että hänestä on suullisesti annettu selvästi paikkansa pitämätöntä tietoa mm. toteamalla hänet aloitekyvyttömäksi sekä arvaamattomaksi ja että hän olisi tehnyt virheitä ja aiheuttanut ristiriitoja. Näkemykseni mukaan näistä väite virheiden tekemisestä on selvimmin tosiasioihin perustuva väite, kun taas muut esitetyt väitteet ovat enemmänkin yleisempiä arvioita kantelijan henkilöstä.

Katson, että komisario on perustellut esitutkintaa koskevan päätöksensä virheellisesti. Komisarion päätöksessä on asetettu sille näkökannalle, ettei kirjallisen työtodistuksen sisällöllä olisi mitään näyttöarvoa arvioitaessa sitä suhteessa työtodistuksen laatineen henkilön myöhemmin suullisesti esittämään. Vaikka työtodistuksessa ilmaistut arviot työntekijästä eivät näkemykseni mukaan oikeudellisesti sidokaan todistuksen laatintua henkilöä myöhemmässä vaiheessa, on tässä tapauksessa ollut selvää, että työtodistuksesta ilmenevä arvio on antanut toisen käsityksen kuin suullisesti esitetty. Sinänsä niin kirjallisesti kuin suullisestikin annetussa työntekijää koskevassa arviossa tulee arvion antajan subjektiivisuus pitkälle hyväksyä, mutta niiden antamisessa tulisi noudattaa rehellisyyttä sillä uhalla, että asiaa saatetaan joutua viime kädessä arvioimaan rikosoikeudellisesti. Komisarion päätöksessä on edelleen mm. viitattu kunnianloukkauksen rangaistavuuden edellytykseen todeten, että "loukkaajan on oltava tietoinen paitsi tiedon tai vihjauksen totuudenvastaisuudesta ja vahingoittavasta luonteesta myös tiedon joutumisesta ulkopuolisen tai loukatun tietoon". Tätä asiaa ei ole kuitenkaan esitutkinnassa millään tavoin pyrittävä selvittämään.

Katson edellä todetun perusteella myös, että komisario on tehnyt esitutkintaa koskevan päätöksensä puutteellisen selvityksen perusteella. Asiassa suoritettujen tutkintatoimenpiteiden suppeus herättää kysymyksen, voidaanko niitä pitää esitutkintalain 5 §:n ja edellä esittämieni esitutkinnan päättämisessä huomioon otettavien seikkojen valossa riittävinä. Sinänsä tuossa lainkohdassa

mainittujen esitutinnan tavoitteiden selvittämistapa jää pitkälti poliisin tarkoituksenmukaisuusharkinnasta riippuvaiseksi.

Tässä tapauksessa poliisi ei ole lähtenyt enemmälti selvittämään kantelijasta suullisesti ilmaistun mielipiteen totuudenmukaisuutta suhteessa kirjallisesta työtodistuksesta ilmenevään. Pidän ongelmallisena, että esitutinnan päättämiseen päädyttiin ainoastaan kantelijan kuulemisen perusteella, vaikka asiassa oli esitetty myös muuta näyttöä kuin hänen kertomuksensa. Kun muiden asiaan liittyvien henkilöiden kuulusteluiden lisäarvosta ei voida kuitenkaan esittää varmaa näkemystä, pidän laillisuusvalvonnan kannalta tämän asian osalta riittävänä saattaa edellä esittämäni käsityksen esitutinnan kattavuudessa ja päättämässä huomioon otettavista näkökohdista komisarion tietoon vastaisen varalle.

Totean lopuksi, että komisarion tekemä esitutkintapäätös koskee yksityishenkilön menettelyä. Oikeusasiamiehen toimivaltaan kuuluu lain mukaan valvoa niiden toimintaa, jotka hoitavat julkisia tehtäviä. Kantelijan poliisille tekemässä tutkintapyyntöä on ollut kysymys yksityisen tekemäksi epäilystä rikoksesta. Yksityishenkilöiden menettely ei kuulu oikeusasiamiehen valvontavaltaan, joten oikeusasiamies ei voi määrätä poliisia kantelijan asiassa jatkamaan esitutkintaa tai antaa tällaista esitutkintaa koskevia määräyksiä tai ohjeita.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitokselta 22.2.2006 saamani tiedon mukaan poliisilaitos on saattanut lausuntonsa komisarion tietoon sen arvioimiseksi, tulisiko esitutkintaa kantelijan asiassa jatkaa. Komisario on sittemmin ilmoittanut, että asian esitutkintaa on hänen 28.2.2006 tekemällään päätöksellä päätetty jatkaa. Toimenpiteellään komisario katsoo peruuttaneensa kantelun kohteena olevan esitutkintaa koskevan päätöksensä (*"Toivonkin, että tätä kantelun kohteena olevaa päätöstä (29.6.2005) – vallankaan kun sitä ei enää ole olemassa - ei enää toimestanne käydä oikeudellisesti sen enempää arvioimaan"*).

Pidän komisarion ratkaisua jatkaa asian esitutkintaa edellä toteamani sekä kantelijan oikeusturvan toteutumisen huomioon ottaen perusteltuna. Totean myös, että komisarion ratkaisu – hänen selvityksestään ilmenevästä näkemyksestään huolimatta – ei kuitenkaan poista hänen aiemmin tekemänsä ja virheellisenä pitämäni esitutkintapäätöksen olemassaoloa (ja kanteluperustetta).

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.5 esittämäni käsityksen komisarion menettelyn virheellisyydestä hänen tietoonsa. Tässä tapauksella lähetän komisariolle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni tiedoksi myös Helsingin kihlakunnan poliisipäällikölle.

Muihin toimenpiteisiin kantelu ei anna aiheutta.